

Telemark Fylkeskommune

Skien, 15.12.2018

Dette brevet sendes på vegne av: DNT Telemark, Norges jeger- og fiskerforbund Telemark, Naturvernforbundet i Telemark, Telemark Botaniske Forening, Telemark Orienteringskrets, Norsk Ornitologisk Forening avd. Telemark, Grenland Krets og Porsgrunn og Omegn Turistforening

Klimaplanforslag for Telemark 2019-2026

Høringsinnspill fra FNF Telemark

Forum for Natur og Friluftsliv (FNF) i Telemark er et samarbeidsnettverk mellom natur- og friluftslivsorganisasjonene i Telemark.

Vi synes det er gledelig at Telemark fylkeskommune får på plass en regional plan for å redusere klimagassutslipp, tilpasse seg kommende klimaendringer og bli mer bærekraftig i sitt virke i samarbeid med andre sektorer. Vi i FNF Telemark er en del av frivillig sektor som ønsker å være en bidragsyter og samarbeidspartner nå og i tiden framover for et mer klima- og miljøvennlig Telemark. Her er våre innspill til klimaplanforslaget:

1) SATS PÅ BEVARING OG SYNLIGGJØRING AV DE BOSTEDSNÆRE NATUR- OG FRILUFTSOMRÅDER

I klimaplanforslaget vises det til at transport og reise gir det største klimafotavtrykket for private husholdninger i Telemark. Natur- og friluftslivsorganisasjonene ønsker å tilrettelegge for kortreist friluftsliv, slik at folk kan dra på tur, være fysiske aktive og få naturopplevelser i gå- eller sykkelavstand fra bostedet sitt. Dette krever smart fortetting, der man i tillegg til å tilrettelegge for at flere folk bor nær kollektivknutepunkter og tjenester for å redusere transport, unngår å bygge ned viktige grønne lunger og turstier. Vi må tilrettelegge slik at det blir mer attraktivt å ta i bruk nærområdene på fritida. Det blir viktig å følge opp fortettingspolitikken til kommunene for å unngå overforbruk av arealer og naturverdier i randsonene, blant annet sammenhengende

forum for
natur og friluftsliv
Telemark

Pb. 3089, 3707 Skien
Besøksadr. Nedre Hjellegate 2, 3724 Skien
telemark@fnf-nett.no / 97 14 72 45
www.fnf-nett.no/telemark
Org. nr.: 914039061

friluftslivsområder som fungerer som bymark, f.eks i Grenland, men også kalkrike naturområder med regionale og nasjonale verdier som ligger innenfor eller i randsonen til bybåndet.

Endringsforslag i klimaplanen: Forslag til indikatorer i satsningsområde 1.1 «Kompakte og attraktive byer og tettsteder» (s.14):

- 1) «Andel som bor nærmere enn 500 meter fra turvei»
- 2) «Andel kommuner med grønstrukturplaner».

Dette vil bidra til å nå strategipunktene «korte ned reiseavstander gjennom forfetting med kvalitet», «styrke arbeidet for bærekraftig reiseliv» og «øke attraktivitet for gange, sykling og kollektivreise».

2) SAMARBEID MED- OG STØTT FRIVILLIGHETEN

Offentlige myndigheter og frivilligheten kan ved samarbeid få til klima- og natursmarte prosjekter. Med økonomisk støtte fra offentlige tilskuddsordninger, administrativ støtte fra ansatte hos kommunale og regionale myndigheter, samt bistand og kompetanse fra ansatte og frivillige fra natur- og friluftslivsorganisasjoner har vi flere gode eksempler som bør satses ytterligere på:

FRA BUSSEN TIL BUSHEN: Igangsatt i 2016. Samarbeid mellom Bypakke Grenland, farte.no og DNT Telemark. Prosjektet ledes gjennom DNT Telemarks nærturprosjekt. Målsetning om å utvikle og synliggjøre nærmiljøtiltak for å inkludere flere til hverdagsaktivt nærfriluftsliv. Prosjektet tilrettelegger for bruk av buss og synliggjøring av turstier ved holdeplassene i nærheten av der folk bor i Grenland. Frivillige tilrettelegger og merker turer på dugnad. Det jobbes stadig med etablering av flere turer. Prosjektet er blant annet finansiert med belønningsmidler som går til skilting og informasjon om turvegtilbud tilknyttet holdeplassene. Styringsgruppa i prosjektet opplever prosjektet som positivt, med et godt samarbeid mellom det offentlige og frivilligheten.

ØYHOPPINGSPROSJEKTET: Skal få flere ut i Telemarksskjærgården ved å fokusere på friluftsliv og naturbasert reiseliv. Det satses på koordinering av kollektive reisemåter for å nå reisemålene; f.eks buss og ferje fra fastlandet til øyene. Tilbudet skal være for turister, men også for lokalbefolkningen, slik at de kan benytte seg av nærmiljøet i større grad, og at folk uten privat båt kan ha tilgang til øyene. Prosjektet setter fokus på naturvennlig ferdsel. Det er utarbeidet øyvettregler på lik linje med fjellvettreglene som baserer seg på allemanspliktene. Frivillige fra natur- og friluftslivsorganisasjoner etablerer, merker og vedlikeholder stier og bidra med kunnskap om naturgrunnlaget på de ulike øyene.

Det oppfordres til å inkludere og invitere frivilligheten i større grad i arbeidet med klima og miljø. FNF Telemark bidrar gjerne med ressurser og kompetanse inn i et fylkesnettverk for klima.

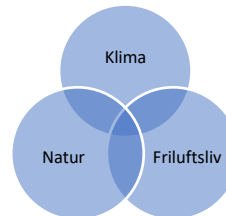
3) SYNLIGGJØRE KOBLING AV NASJONALE OG REGIONALE MÅL FOR KLIMA, NATUR OG FRILUFTSLIV

Nasjonale og regionale mål for klima må ikke frikobles fra nasjonale og regionale mål for natur og friluftsliv. Disse målene må ses i sammenheng for å ivareta flere hensyn i størst mulig grad.

«En forutsetning for å lykkes med det grønne skiftet er å ta vare på naturmangfoldet for nåværende og framtidige generasjoner. Med det grønne skiftet skal vi legge til rette for produksjon og forbruk med langt mindre negative konsekvenser for klima og miljø enn i dag.» Fra Stortingsmelding om naturmangfold (2015-2016).¹

Nasjonale mål for naturen²:

- Ha god tilstand i økosystemene
- Ta vare på truet natur
- Bevare et utvalg av naturområder som viser variasjonsbredden i norsk natur, det vil si «et representativt utvalg»
- Klimatilpasset og kunnskapsbasert naturforvaltning

Nasjonale mål for friluftslivet³

- Friluftslivets posisjon skal ivaretas og videreutvikles gjennom ivaretagelse av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområder, og stimulering til økt friluftslivsaktivitet for alle
- Naturen skal i større grad brukes som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge

Endringsforslag til klimaplan: Endre strategipunkt 4, s.36: Øke kunnskapen om klima- og miljøutfordringene og koblingene mellom disse blant innbyggerne i Telemark

¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20152016/id2468099/>

² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20152016/id2468099/sec1>

³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/sec1>

4) HINDRE STORSTILT NEDBYGGING AV FRILUFTSLIVSOMRÅDER

I forbindelse med nasjonal ramme for vindkraft har FNF Telemark levert høringsuttalelse til NVE⁴ hvor vi uttrykker motstand mot utbygging av landbaserte vindkraftanlegg i analyseområdene utpekt av NVE. Disse områdene inneholder store, sammenhengende og til dels inngrepsfrie fjell- og skogområder som innehar natur- og friluftslivsverdier av regional, nasjonal og internasjonal verdi. Per nå anser vi det som uforsvarlig å legge til rette for store tekniske inngrep og nedbygging av villmarkspreget natur som innehar verdier i kraft av sitt urørte preg og store naturarealer. Flere av kommunene i Telemark har heller ikke kartlagt og verdsatt sine friluftslivsområder i Naturbase. Fylkeskommunen spiller en nøkkelrolle for å hjelpe og stimulere kommunene til å gjennomføre dette arbeidet.

5) BEVARING AV NATUR SOM KLIMATILPASNINGSTILTAK

Bevaring av naturmangfoldet og økosystemtjenestene er en del av klimaløsningen⁵. Dette er et tema som bør belyses ytterligere i satsingsområde 2 «Klimatilpasning i alle regionale og kommunale planer» om man ønsker «Et bærekraftig Telemark». Endringer i arealbruk ved økt utnyttelse av naturressurser vil kunne ha negativ effekt på naturens egen kapasitet til å motvirke og redusere økningen i globale klimagassutslipp, men også på naturens evne til å virke som en buffer ved klimaendringer. Eksempelvis forebygger naturen erosjon og regulerer vannføring ved økt nedbør, og vil ha en begrensende effekt på andre klimautfordringer som er forventet i Telemark (regnflom, stormflo, jord-, flom- og sørpeskred). Norsk Institutt for Naturforskning har nylig laget en rapport der de sammenstiller eksisterende kunnskap om naturtyper som er sårbare for klimaendringer, og naturtyper som bidrar til klimatilpasning. Rapporten skisserer også tiltak for å ivareta de naturtypene og tilhørende økosystemtjenestene som er viktige for samfunnets evne til å tilpasse seg et endret klima⁶.

⁴ <http://webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/201801666/2544423>

⁵ Rusch, G. M. 2012. Klima og økosystemtjenester. Norske økosystemers potensial for avbøting av og tilpasning til klimaendringer. – NINA Rapport 792. 43 s.

⁶ <http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M374/M374.pdf> .

6) TA VARE PÅ NATURLIGE KARBONLAGRE

I Norge spiller myr, sammen med skog, en særlig viktig rolle for å begrense klimagasser i atmosfæren ved lagring av store mengder karbon.⁷ Myr er naturtypen på landjorda som lagrer mest karbon. På bare en kvadratmeter myr kan karbon tilsvarende 250 000 tonn CO₂ være lagret i torva.⁸ Det er også verdt å nevne at myrer har stor kapasitet til å lagre vann, og slik bidrar til å hindre flomtopper og hindre tørke ved at de fungerer som vannmagasin. Disse naturtypene øker derfor motstandskraften mot klimaendringer. I Norge har vi mistet om lag 1/3 av myrarealet vi hadde for 80 år siden, hovedsakelig på grunn av grøfting til skogplanting, oppdyrking og andre formål som utbygging av boliger, veier og industriområder⁹. Siden 2000 har grøfting av myr stort sett opphørt, men det skjer fortsatt annen omdisponering av myr. Dette bidrar til å frigjøre naturlige karbonlagre og øke CO₂-konsentrasjonen i atmosfæren.

Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet har utarbeidet «Plan for restaurering av våtmark i Norge 2016-2020»¹⁰. Planen skal medvirke til å oppfylle regjeringens målsetting om reduserte klimagassutslipp, tilpasning til klimaendringer og bedring i økologisk tilstand. I statsbudsjettet for 2019¹¹ er det satt av 23,6 millioner til restaurering av myr og annen våtmark. Det er dyrt å reparere natur. Det er gjort grove kostnadsoverslag for ulike typer restaurering, og prisen spenner fra kr. 50 000,- til over 30 millioner kroner pr. prosjekt. Det er derfor samfunnsøkonomisk lønnsomt å bevare myr og annen våtmark, siden det er nasjonale forventninger om å restaurere disse naturtypene i tiden framover.

Telemark og kommunene må følge opp dette arbeidet. Regionale myndigheter bør etterstrebe at kommunene innehar kompetanse om hvilke naturtyper som bør skånes i arealforvaltningen av hensyn til klima og natur, og det bør settes strengere krav fra regionale myndigheter ved oppfølging av kommunale planer. Regionale myndigheter skal ha en fremtredende rolle i restaureringsarbeidet av myr og bør ikke tillate utbygging, omdisponering og inngrep i slike viktige våtmarksområder.

⁷ <http://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/vatmarker/>

⁸ <https://www.sabima.no/trua-natur/myr/>

⁹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2013-10/id734440/>

¹⁰ <http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M644/M644.pdf>

¹¹ https://www.statsbudsjettet.no/upload/Statsbudsjett_2019/dokumenter/pdf/gulbok.pdf

7) ØKT UTNYTTELSE AV BIOLOGISKE RESSURSER ØKER HENSYNET TIL NATURMANGFOLDET

Vi ønsker at klimaplanen fremhever naturens mangfoldige rolle og hensyn som må tas når et av målene i planen er økt satsning på fornybare biologiske ressurser i Telemark. Et tiltak er å satse på mer naturvennlige alternativer for energiproduksjon og en ytterligere satsing på energisparing og -effektivisering. Kildene som er benyttet i kunnskapsgrunnlaget knyttet til satsningsområdet fornybar energiproduksjon fokuserer ensidig på næringsutvikling uten å problematisere effektene av økt kraftutbygging og utnytting av naturressurser for det biologiske mangfoldet og økosystemtjenestene som vi er avhengige av.

Endringsforslag til klimaplanen: Nytt delmål til satsningsområde 1.5 (s. 26) «Økt fornybarproduksjon skal i minst mulig grad gå på bekostning av biologisk mangfold»
Nye strategimål: 1) «Øke kompetansen på hvilke løsninger som er mest naturvennlige, og satse på disse alternativene» 2) Satse ytterligere på energieffektivisering og -sparing
Eksempler på nye indikatorer: Arealbruksindikatoren Inngrepsfri natur (INON)¹². Norsk rødliste for arter¹³(Artsdatabanken 2015) og Norsk rødliste for naturtyper¹⁴ (Artsdatabanken 2018)

Skog som eksempel: Utpekt ressurs i satsningsområde 1.5 «Fornybar energi og mikrokraftverk». Andel av skogutnyttelse er en indikator på måloppnåelse (s.26 i klimaplanforslaget). Skogen regnes som fornybar ressurs. Trær kan plantes på nytt og på nytt. Selve skogøkosystemene er derimot ikke like enkle å fornye. Mange skogsarter er spesialister som er avhengige av særegne livsmiljøer for overlevelse og klarer ikke tilpasse seg et aktivt skogbruk med korte hogstomløp. Skog er hjemsted, karbonlager og ressurser for å erstatte fossile produkter og brensel. For de som har skogen som hjemsted kan vi presentere følgende tall: Av alle truede arter på Rødlista fra 2015 finnes 48% (1122 arter) i

¹² <http://www.xn--miljodirektoratet-oxb.no/no/Tema/Miljoovervakning/Inngrepsfrie-naturomrader-i-Norge/>

¹³ <https://www.artsdatabanken.no/Rodliste/Sok>

¹⁴ <https://www.artsdatabanken.no/rodlisefornaturtyper>

skog, hovedsakelig sopp, biller, tovinger og lav¹⁵. Samtidig produserer skogøkosystemene tjenester vi er avhengige av.

Er målet å øke avvirkningen og ressursutnyttelsen fra skogene i Telemark, øker også ansvaret for å ivareta andre hensyn i skogen. Vi trenger et bærekraftig skogbruk som satser ytterligere på miljø- og naturvennlige løsninger, samt ivaretagelse av mer skognatur som sikrer truede arter og naturtyper. Tiltak for økt satsing på bevaring av skognatur kan være ytterligere satsning på frivillig vern og kunnskapsinnhenting og kartlegging av skognatur for å ta bedre beslutninger og prioriteringer i skogbruket. Fra et klimaperspektiv er det også viktig å nevne at det er utslipp i skogbruket knyttet til hogst, veibygging og vedlikehold av grøfter. Disse utslippene bør også inkluderes i klimaregnskapet, både ved avvirking av skog på ordinær måte og ved bruk til bioenergi¹⁶.

Innspill til handlingsprogram for regional klimaplan i

Telemark:

Styrke arbeidet for bærekraftig reiseliv med tiltak «Sørge for kortreiste og klimavennlige opplevelser»: **Inkludere aktuelle friluftslivsorganisasjoner som samarbeidspartnere** (s.4).

Et av tiltakene er å øke attraktiviteten for gange, sykling og kollektivreiser. Et godt samarbeidsprosjekt nevnt over er «Bussen til bushen». Dette er et prosjekt som bør videreføres og videreutvikles. **Frivillige organisasjoner bør derfor inkluderes som samarbeidspartner for tiltaket «Øke andel kollektivreiser gjennom tilbuds-, rute- og prissamarbeid mellom flere aktører og sektorer»** (s.5)

Et viktig klimatilpasningstiltak (s.14) som nevnes er «Unngå fragmentering av og inngrep i sammenhengende grønnstruktur, viktige biotoper og økosystem som naturlige fordrøyningsystem». For å nå dette målet må det **satses ytterligere på kommunale grønnstrukturplaner og reduksjon av bit-for-bit nedbygging av grøntarealer**. For å få bedre oversikt over nedbygging og andre trusler mot ulike naturtyper og andre arealkategorier kan

¹⁵ <https://www.artsdatabanken.no/Rodliste/StatusSkog>

¹⁶ <https://bjerknes.uib.no/artikler/fns-klimapanel/opptak-i-skog>

det være nødvendig å **stimulere kommunene (tilskuddsordninger?) i Telemark til å føre arealregnskap og arealbudsjet**. Eksempelvis bør et kommunalt arealregnskap inneholde miljøstatus for hver enkelt naturtype i kommunen (positiv/negativ trend), oversikt over hvor det er behov for restaurering/kompensering for å bevare biologisk mangfold og opprettholde økologisk funksjon, oversikt over hvor det er behov for ytterligere kartlegging og historisk oversikt over arealendringer.

Inkludere natur- og friluftslivsorganisasjoner i det fylkesdekkende klimanettverket.

Inkludere frivilligheten som samarbeidspartner til tiltaket «Markere Verdens Miljødag 5.juni».

På vegne av

Forum for natur og friluftsliv i Telemark

Mariken Kjøl-Røsand
Fylkeskoordinator
FNF Telemark

forum for
natur og friluftsliv
Telemark

Pb. 3089, 3707 Skien
Besøksadr. Nedre Hjellegate 2, 3724 Skien
telemark@fnf-nett.no / 97 14 72 45
www.fnf-nett.no/telemark
Org. nr.: 914039061